

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

10. De involu[n]tario ex ignorantia & inadverentia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

Supponitur autem semper debere abesse scandalum, & contemptum, nec rem præceptam lege positiva esse aliunde jure naturali, vel divino imperatam, vel contra ejusmodi jus redundare, ut ex se patet.

8. Ex dictis fit primò habentem Votum Castitatis, quod est impedimentum matrimonii, posse timore contrahere matrimonium; ita Castro *P. l. c. num. 9.* quia cum votum obliget ad modum legis, non obligat cum tanto rigore. Sed hoc non erit verum matrimonium, unde non poterit reddi, nec peti debitum, quia metus extrinsecus ad extorquendum matrimonium iniecit, ut *supra*, §. 5. num. 22. dictum est; irritum eo ipso reddit matrimonium. Quid si ratificetur transacto metu? Respondetur, peccabit violando votum; Verum, si votum erat simplex, validè contrahet, quando solum posset reddere; non verò petere debitum, ut *suo loco* dicitur, & docet Sanchez, *lib. 9. de matrim. d. 3. n. 1. puncta d. 34. num. 3.*

9. Fit secundò, timore eorum licere pariter matrimonium contrahere, cum quocunque alio impedimento impediendo, vel etiam dirimendo inducto ab Ecclesia, (intellige, ne mentiaris, te a convocatione hic, & numero præcedente; sicuti diximus *num. 6.* uti debere.) Ita Castro *P. l. c. numero 9. fine*, citans Saurum. Ratio est, quia Ecclesia non te obligat ad non contrahendum, cum tanto tuo detrimento. Sed tunc, quando quidem propter metum, vel propter impedimentum dirimens nullum fuit matrimonium, nec debitum petere potes, nec reddere. Insuper si impedimentum erat dirimens, non poterit validè ratificari, sine debita dispensatione, ut ex tractatu de matrimonio constat.

§. X. De Involuntario ex Ignorantia, & Inadvertentia.

1. Ignorantia (idem de oblivione, & inadvertentia, si quidem qui non advertit, actu ignorans est) alia est juris, alia facti. Rursus alia invincibilis, seu inculpabilis, alia vincibilis, seu culpabilis. Et culpabilis quidem alia est crassa, alia affectata, alia supina. Et iterum alia culpabilis notabiliter, alia leviter. Quarum exactam explicationem habes *infra*, *lib. 2. c. 1. §. 7. n. 21.*

2. Certum autem est primò, Ignorantiam graviter culpabilem sive rerum, quas lex jubet omnino esse sciendas, ut sunt Mystéria fidei, sive rerum, quæ ad totum statum, & officium graviter pertinent, ut sunt præcepta à te sub gravi obligatione servanda, ex se esse peccatum mortale. Ita Castro *P. l. c. 2. d. 1. p. 17. n. 1.* Sanchez *lib. 1. in dec. c. 17.* Omnes enim obligantur scire ea, quæ graviter pertinent ad statum suum, ne scilicet periculum subeat, circa sibi pertinentia, graviter errandi.

3. Certum est secundò, Ignorantiam minere culpæ gravitatem. Ita Castro *P. ibidem num. 1.* Nam si ea sit omnino inculpabilis, à culpa omnino nos liberat, ut *proximo sequenti* dicemus. Si sit quomodocumque culpabilis, quia semper minuit voluntarium, minuet & proportionatam culpam.

4. Certum est tertio, Ignorantiam invincibilem sive juris, sive facti tollere in foro conscientie omnem culpam à transgrediente præceptum; at verò crassam, affectatam, supinam non tollere culpam, sed, si sit in re gravi, asserere mortale peccatum. Ratio horum est, quia in invincibili nullum voluntarium adest, unde nullum peccatum; In crassa, supina, affectata, est voluntarium indirectum contra præceptum, quia præceptum, quod cum tanta ignorantia sciri negligitur, verè non intenditur servari.

5. Certum est quarto, negligentiam levem diminuire culpam usque ad veniale. Ratio est, quia negligentia solum levis contra obligationem sciendi præceptum non potest nisi parere levem culpam.

6. Afferamus claritatis gratia exemplum in Antonio, Caio Titio, qui cum ignorarent hodie esse diem

jejunii, carnes ad mensam adhibuerunt. Contigit enim ut Antonius nullo peccato peccaret, Caio peccaret mortaliter, Titius solum venialiter. Nam Antonius inculpabiliter nescivit esse diem jejunii, ergo inculpabiliter carnes comedit; Dies, at debuit inquirere, ut sciret. Respondetur, cum ipsi ne in mentem quidem venerit hoc debitum inquirendi, nulla ratione imputabitur ei, ac culpam non quaesivisse; quod si id in mentem occurrerit, nec tamen inquisivit, certe ignorantia esset hæc culpabilis de qua mox, non verò inculpabilis, de qua nunc proferimus exemplum.

7. Cuius ex negligentia vel crassa, vel affectata, vel supina, vel notabiliter gravi, sive de industria, ut non obligaretur abstinere à carnibus, sive ut sine remorse conscientie comederet, sive ex temeraria pigritia, cum facile potuisset rem cognoscere, idque adverteret, non curavit, carnesque comedit. Hic ex culpa gravi nescivit esse diem jejunii; ergo cum culpa gravi carnibus se refecit. Satis nonnullis excusare à mortali transgredientem præcepta, non quidem naturalia, sed positiva ex ignorantia notabiliter gravi, quæ tamen non pertingat ad crassam. Verum id per occasionem *infra* *lib. 2. c. 1. §. 7. n. 29. tradam.*

8. Titius inquit quidem in dubium, an hodie dies esset jejunii, veritatemque exploravit à suis vicinis, cum potuisset facili à Parrocho, vel Virgo docto, sed negligentia quadam naturali captus ab his non quaesivit; unde factum est, ut carnes comederet. Hic culpabiliter ex levi negligentia nescivit prohibitionem, ergo culpabiliter cum levi peccato carnes manducavit.

At, Non possum discernere gravissime fuerit Titii hæc negligentia, an levis? Respondetur, tunc ului esse debent regulæ allatæ in superioribus *cap. 1. §. 3. n. 32.* proportionaliter hæc applicanda.

Diximus jam satis de ignorantia quoad culpam, dicamus nunc ad ulteriorem doctrinam, de ignorantia quoad incurrendam poenam culpæ à positiva lege impositam.

De Ignorantia pœna imposita à lege positiva.

9. Duobus modis, tibi contingere hæc ignorantia potest.

Primò, si neque legem, seu prohibitionem scias, neque consequenter poenam impositam transgredienti, ejusmodi legem, & sic illam transgrediaris. Ut si ignores prohibitionem esse sub lata excommunicatione percussione Clerici, & hunc percutias. Huc etiam pertinet, si noveris dictam prohibitionem, sed te fugiat hunc, quem percutias, esse Clericum, illam ignorantiam juris, hanc facti ignorantiam appellamus.

10. Secundò, legem quidem compertam habeam, sed non poenam legi annexam, & sic legem transgrediaris. Ut si scias Clerici percussione esse ab Ecclesia prohibitam, sed te lateat esse prohibitam sub poena excommunicationis, & illum percutias.

11. Si neutrum id est, nec legem, nec poenam scias; semper excusaberis ab incurrenda poena: Quare si percussas Clericum ignorans hanc percussione esse ab Ecclesia vetitam, in poenam excommunicationis non incurris. Ita Navarr. Sayr. Rodriq. alique apud Merollam, *tom. 1. d. 1. c. 2. dub. 3. & dub. 16. sum. 228.* Castro *P. tom. 1. tract. 3. d. 1. part. 17. à num. 1.* alique. Ratio est, quia sic non delinquis voluntarie contra Ecclesie prohibitionem, cum illam ignores, poena autem non debetur nisi propter delictum volitum. Idem est, si ignores percussum esse Clericum, tunc enim ex errore inculpabiliter nescis prohibitionem cadere in hanc percussione.

12. Si legem scias, sed non poenam, adhuc probabile est à te non incurri poenam, sive hæc sit Excommunicatio, Suspendio, Interdictum, quibus adnecto Irregularitatem, quæ est ex delicto, quia tunc, cum Censuris convenit, sive sit alia quæcunque extraordinaria poena. Ita Sua. Sanchez, Bon. Coninch. alique apud Castro *P. tom. 1. tract. 2. d. 1. p. 17. à num. 5.* Ratio, quoad censuras, est,

et, quia ad has incurrendas requiritur contumacia, quæ ignorante certe non est. Ratio, quoad alias pœnas extraordinarias est, quod pœnas quæ liberè dependunt à voluntate Legislatoris, qui voluit eam determinatam imponere; Ratio est, inquam, quia ad has incurrendas requiritur delinquentem consensisse saltem tacite in pœnam, quam subire debeat, ni obediatur: in iustum enim esse obligare quendam ad solvendam pœnam, qui nullo modo se subiecit, subicere autem non se potuit, qui eam ignoravit, esse sciverit culpam, unde & culpam eam sentit.

13. Sed cur dictum est (extraordinaria)? Ut intelligas, cur is, qui fortè ignoret pœnam Inferni annexam peccato mortali, adhuc tamen illam incurrit, dummodo cognoscat peccatum suum mortale esse: id enim est, quia in hanc Inferni pœnam, imò & in omnes alias, quæ sunt ex natura sua annexæ transgredientibus leges, tacite, & interpretativè consentit is, qui delinquit: eo enim ipso, quod scit malum esse eas leges transgredi, scit pœnam illi malo velut ex natura sua esse connexam: omne enim malum, seu culpam mereri suam pœnam naturali lumine notum est: suam, inquam, hoc est quæ culpæ ex se hæret, non quæ, ad libitum hominis imponitur. Nam propterea illam, veluti naturalem, appellamus ordinariam, hanc ex Legislatoris voluntate pendente, vocamus extraordinariam, & hanc dicimus non incurri, nisi expressè sciatur, cum implicite non involvatur in culpa.

14. Petes ad excusandum modo dicto delinquentem à pœna, quæ libetne ignorantia requiritur, & sufficiens est?

Respondeo. Quando pœna imponitur sub his vel similibus verbis: *Qui scienter, qui temerè, qui audacter, qui malitiose, qui consilio id fecerit, hanc pœnam incurrit*, communis est sententia, satis sperque esse ad excusandum ab incurrenda pœna non solum ignorantiam invincibilem, sed etiam crassam, supinam, vel affectatam, nisi fortè adeo sit temeraria, ut scientiæ moraliter comparetur. Ita Sanchez, lib. 9. *maximè d. 32. à num. 33. & ibi in Decalog. cap. 8. num. 43.* Bonacin. alique apud Castro P. d. p. 1. 8. num. 1. Ratio est, quia, quando sub illis qualificatis verbis pœna imponitur, lex non videtur solum requirere ad incurrendam pœnam ipsam meram transgressionem: sed etiam contemptum quandam, & contumaciam, quæ certe non adit in ignorante etiam crasse, & affectatè, nisi affectatio temeraria sit, ut dictum est.

15. At quando pœna non sub illis formulis qualificatis imponitur, sed absolute in hunc, vel similem modum: *Qui hoc fecerit, hanc pœnam, &c. excommunicationem incurrit*, quid dicendum?

Dico primo, Ignorantiam crassam, vel supinam, vel affectatam non excusare tunc ab incurfione pœnæ prædictæ extraordinariæ, Ita Metoll. t. 1. d. 1. cap. 2. dub. 16. à num. 133. Ratio est, quia sic ignorans, videtur cum dolo operari, cum ergo dolo nemini suffragari debeat, non est, cur à pœna incurrenda sit liberandus: siquidem dum hic dolose, & culpabiliter contra legem se gesserit, interpretative in pœnam doli consensisse est dicendus.

16. Dico secundo, Ignorantiam invincibilem sufficientissime excusare. Ratio est, quia hic maxime militat ratio dicta num. 12.

18. Dico denique tertio, Ignorantiam notabiliter culpabilem, quæ non pertingit ad crassam, excusare à dicta pœna legis positivæ. Ratio est, quia, ut *infra lib. 2. c. 7. num. 29.* dicemus, in legibus positivis ejusmodi ignorantia, si non pertingat, ad crassam, non est reputanda verè notabiliter culpabilis, sed solum culpabilis levitur: ex levi autem culpa gravem te mereri pœnam fas non est. Hoc tertium dictum perfectè non intelliges, nisi citatum locum dicti lib. 2. c. 7. m. 19. legas, & cum præfati doctrina conferas.

18. Superest magis magisque explicandum, quid consuecit intelligatur nomine dictæ pœnæ extraordinariæ.

Doctores communiter intelligunt eam pœnam, quæ non sit commensurata, sed major delicto, adeoque sit exorbitans, & transcendens delicti gravitatem. Ita Layman, Rodrig. Sanchez, alique, quos sequitur citatus Metolla, d. c. 2. dub. 3. num. 76. & 77. sed ego paulò antè num. 12. asserui esse eam, quæ liberè dependet à voluntate Legislatoris positivi, qui voluit ejusmodi determinatam pœnam imponere. Et priore explicatione Doctorum sequitur, si Legislator sic, v. g. legem ferat: *Qui adulteratur, eo ipso jejuset per diem*, sequitur, inquam, ignorantem hanc pœnam, si adulteretur, illam incurtere, quia unius diei jejuniū non est pœna exorbitans pro adulterio. At ex nostra explicatione sequitur non incurtere, quia est determinata pœna dependens à mera voluntate Legislatoris.

19. Sanè mihi persuadere non possum, eam, qui est inculpabiliter ignorans pœnæ, quamvis levissimæ, reum esse ejusdem pœnæ; nam si nescivit, nullo modo consensit in illam. Et certè si admittas ejusmodi explicationem, vix ului esset excusatio hæcenus ducta ab ignorantia pœnæ in præceptis positivis: Cum enim positiva præcepta sint multum rationabiliter imposita, & semper sit præsumendum pro Legislatore, semper præsumetur pœnas ab ipso taxatas commensurari delictis à se prohibitis. Adde magnum scrupulum Fidelibus injici, quibus necesse est sub momento expendere, an, & quæ ratione, pœna sit proportionata delicto. Admittitur ergo nostra explicatio: Cui non obstat illud de pœna Inferni, quando supponitur ab aliquo ignorari, non obstat, inquam, si attentè ea, quæ num. 13. sunt dicta, perpendantur.

Ex dictis colligitur nulla ad præxim.

20. Ex his colligit primò Navarrus in sum. 3. cap. 13. num. 47. & c. 27. num. 274. *versic. 1.* apud Castro P. t. 1. r. 2. d. 1. p. 17. num. 7. fine. Judicem si sciat delinquentem ignorasse pœnam, ita ut illam, modo dicto, non incurrit, non posse à reo exigere, quia verè illam non debet. Damnet igitur illum ad pœnam arbitriam iuxta qualitatem intrinsecam delicti, & ita se cum illo gerat, ac si illi delicto nulla pœna ex jure positivo annexa fuerit.

21. Colligit secundo Castro Palaus, *ibid. d. 8. & Metolla, t. 1. d. 1. c. 2. dub. 3. ibid. Sanch. n. 21.* Excommunicationem, Suspensionem, Interdictum, Irregularitatem, quæ sit pura pœna delicti (Cur addatur (pura) vide apud Metoll. dicto dub. 3. num. 87.) annulationes actuum quando non sunt propter defectum solemnitatis, sed in delinquentis pœnam, non incurri ab invincibiliter ignorante, vel ab ignorante cum ignorantia solum notabiliter culpabiliter est petenda ex num. 13. & 16. Imò neque ex ignorante, per Ignorantiam crassam, supinam, vel non temerariè affectatam, quando dictæ pœnæ sunt fulminatæ contra scienter, & consilio operantes, cujus ratio eruenda est, ex num. 14.

22. Colligit tertio idem Castro P. *ibid. & p. 18. n. 3.* ignorantem esse pœnam impositam non petendi debitum iis conjugibus, qui cognoverint consanguineam in primo vel secundo gradu suæ conjugis, ut item ignorantem eos, qui absque necessitate baptizant, vel levant filium suæ conjugis, incurtere pœnam non petendi debitum, colligit, inquam, non incurtere dictam pœnam non debitum petendi, etiam si ignorantia sit crassa. Ratio est, quia à sacris Canonibus hanc pœnam imponentibus requiritur scientia in delinquentem, atque adeo videtur esse lata contra scienter operantes modo dicto num. 14.

23. Colligit quartò Duardus, ad Bullam Cœnam c. 2. *quest. 5. num. 2.* ignorantem invincibiliter esse impositam Excommunicationem in Bulla Cœnæ, licet sciat esse impositam in sacris Canonibus, excusari ab incurrenda Excommunicatione imposita à Bulla Cœnæ, non verò ab imposita à sacris Canonibus: unde, si hæc non sit reservata

reservata Pontifici, poterit ab Ordinario Confessore absolvi, v.g. raptor bonorum naufragantium excommunicatur excommunicatione reservata in Bulla Cœna, & item in iure, sed excommunicatione non reservata. *Excommunicationis de raptoribus*, si hanc scias, & non illam, hanc solum incurres; quæ cum non sit reservata, poteris ab Ordinario Confessore absolvi.

24. Verum hæc Duardi illatio nullo modo placet, quia hæc non sunt duæ excommunicationes, sed una, & eadem, quæ fulminatur prius in Canone, & deinde reservatur in Bulla Cœna. Sic Merolla *ibidem* num. 82. cum ergo reservatio sit restrictio jurisdictionis in Confessario, jurisdictionem autem tota dependat à voluntate Superioris, non est necesse, ut delinquens eam restrictionem scias, satis est, si eandem sibi compertam habeat Confessarius.

25. Colligit quintò Sanchez, libro 4° in Decalog. cap. 2. num. 19. & Merolla tom. 1. *distinct.* 1. cap. 2. *distinct.* 3. num. 88. si quis vovent, v.g. non fornicari sub pena profitendi in Religione, memor voti, sed immemor penæ, fornicetur, non obligari ad dictam penam, quia votum obligat ad modum legis, lex autem non obligat ad penam exorbitantem, quando ea pena ignoratur, seu, quod idem est, quando non advertitur. Addunt iidem, coherenter ad suam sententiam dictam num. 18. sequens esse dicendum, quando pena voto promissa, non esset exorbitans, at in nostra sententia, hæc additio non est necessaria, ut ex dictis num. 19. manifestè colligitur.

Alia similes illationes affert Merolla, quas tamen, & similes poterit ex se quispiam ex principiis allatis, facili negotio cognoscere.

Quid operetur Error, vel Ignorantia in Juramentis, vel in Votis, vide propriis in locis *infra*, cum de Juramento, & de Voto.

CAPUT III.

De Conscientia.

§. I. Quid, & quomplex sit Conscientia.

1. **N**omine conscientia intelligimus dictamen, seu iudicium rationis, quo judicamus aliquid esse hic, & nunc licitum, vel illicitum, seu quod idem est, aliquid esse sine culpa agendum, vel non agendum. Quapropter, quamvis iudicet quis in universum, die festo, v.g. non esse laborandum, si tamen iudicet esse hoc festivo, ad querendum cibum, laborari posse (hæc enim duo iudicia stare simul valent, cum sibi non adversentur) poterit sine peccato laborare, quia licet tunc agat adversus prius iudicium, non tamen agit contra posterius, in quo propriè consistit ratio conscientia, quæ est regula proxima, juxta quam suas actiones homo dirigit, quamque excipere omnino debet.

Prius iudicium aliqui vocant speculativum, seu etiam conscientiam speculativam, posterius practicum. Sed non innotior in vocibus: iis, ut libet, nomen imponitur.

2. Conscientia autem alia est vera, & certa; alia erronea, seu errans: alia opinativa, seu probabilis: alia dubia, alia scrupulosa. Ita Thom. Sanch. lib. 2. de matr. d. 4. f. num. 2. & lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 1. Ioan. Sanchez in selectis, d. 4. num. 4. Si enim iudicium nostrum circa aliquod agibile sit conforme ipsi rei, id est revera res ita se habeat, ut judicamus, dicitur Conscientia vera, quæ si procedat ex aliqua ratione certa saltem moraliter, dicitur conscientia vera & certa.

3. Si verò dictum iudicium non sit conforme rei, sed tamen appareat nobis verum, & certum ex vi aliqujus falsæ rationis, qua decepti certò putamus rem ita esse, dicitur conscientia erronea: ut si quis motus à re-

verentia Ecclesiæ debita, certò sibi persuaderet expuere in illa esse mortale.

4. Quod si dictum iudicium procedat ab aliqua ratione, non quidem certa, sed probabili, id est, ex qua intellectus inclinatur ad assentiendum rem ita esse, sed cum formidine, quod pars opposita vera sit, appellatur conscientia opinativa, seu probabilis.

5. Si autem intellectus sit omnino anceps, nullamque rationem saltem probabilem habeat, per quam inclinet ad aliquam partem, dicitur conscientia dubia, seu vocatur, & est dubium, quod aliquæ merito appellantur dubium negativum, quia negativè se habet in illa incertitudine intellectus, nec scilicet assentiendo, nec dissentiendo: sicuti, quia non habemus rationes saltem probabiles ad iudicandum arenæ maris paria esse, vel inparia, verè de illis dubitamus. Quod si aliqua ratio appareat, sed non adeò efficax, ut intellectum movere possit ad aliquem prudentem assensum, dicitur etiam conscientia dubia, & rectè ab aliquibus suspicio appellatur; quia tunc, cum non pertingatur ad probabilitatem, adhuc intellectus negativè se habet ad assensum, vel dissensum: sed solum ipsa esse à longè suspicatur. Sic esset si unus testis non multum probare fidei affirmaret hanc pecuniam à se in via fortè perperam esse Pauli, & aliter infirmæ simis fidei negaret.

Quando autem sunt æquales probabiles rationes pro utraque parte opposita, licet aliqui iudicium ex illis ortum vocent improprie dubium positivum, at verè iudicium probabile utrumque est, de qua re *infra*, §. 3. num. 9.

6. Si denique, dum ex idoneis rationibus certò, vel probabiliter iudicamus aliquid esse licitum, vel illicitum: nihilominus sine rationabili fundamento occurrat aliqua hæsitatio in contrarium, vocabitur, & erit conscientia scrupulosa, quæ sic describitur: Apprehensio ex levibus rationibus orta, iudicium certum, vel probabile nequaquam inficiens.

Jam de singulis breviter agamus, excepta prima, quæ est Conscientia certa, & vera, siquidem, si secundum illam, non operemur, non rectè nos operaturos non est ambigendum.

§. II. De Conscientia erronea, ubi de Perplexitate.

1. **Q**ui agit contra conscientiam, qua sibi persuadet, aliquid esse peccatum, licet id peccatum nequaquam sit, peccat ex conscientia erronea, sive mortaliter, sive venialiter, juxta quod iudicat: ita Vasquez, alique *passim* apud Ioan. Sanchez *dict. diff.* ut. 4. num. 1. Ratio est, quia operatur contra proximam regulam humanarum actionum, ut modo diximus §. 1. num. 1. Confirmatur; quia si conscientia tibi proponit hoc esse malum contra legem, & tu illud eligis, convinceris illud amare, plusquam legem: ergo convinceris peccare.

2. Quoniam autem conscientia erronea duplex est: Invincibilis seu inculpabilis alia; alia vincibilis, seu culpabilis, potest quis, verbi gratia, putare hoc die Dominico, non oportere Missam audire, vel ex ignorantia inculpabili, vel ex ignorantia culpabili, juxta superius dicta cap. 2. §. 6. idè sic, erit distinguendum. Si est invincibilis, obligamur juxta illam nos gerere, ut num. precedenti dictum est, donec affulgeat aliqua lux, qua moveamur ad illam conscientiam erroneam deponendam, de qua depositione mox à num. 9. Si verò est vincibilis, ni eam vincamus, peccamus, tum sequendo ejusmodi conscientiam, tum non sequendo.

3. Exemplo id clarius reddo. Si quis invincibiliter sine ulla culpa iudicet se posse, debetque mentiri, ad tuendam proximi vitam; hic sanè, periclitante vita proximi, tenetur ex dictis num. 1. mentiri: scilicet enim ageret ex conscientia erronea contra proximi charitatem: contra charitatem dico, siquidem peccatum ex erronea conscientia sumit suam speciem, ut etiam suam